

Horisme corticata Tr. (Lepid. Geom.) fundet i Danmark.

Af

Niels L. Wolff.

(With an English Summary).

På Jungshoved i det sydøstlige Sjælland tog jeg på lyslokning natten mellem 6. og 7. august 1960 et exemplar af *Horisme (Phibalapteryx) corticata* Tr., og herved er atter føjet en art til listen over zoogeografisk bemærkelsesværdige danske fund.

H. V. Christensen fot.

Fig. 1. To exemplarer af *Horisme corticata* Tr. ♂. Til venstre i ca. dobbelt størrelse: Danmark, Jungshoved 6. VIII. 1960. Til højre i naturlig størrelse: Ungarn, Budapest 5. VIII. 1953.

Som det fremgår af fig. 1, der — i dobbelt størrelse — viser det danske exemplar, er dette temmelig luvslidt, men har dog så meget tilbage af forvingernes karakteristiske tværlinier, at ligheden med Herings skematiske figur (Tierwelt Mitteleur. Erg.-Bd. I 1932 fig. 642) af *H. corticata* er umiskendelig. Da exemplarerne af "*H. corticata*" i Zoologisk Museums generalsamling ved genitalundersøgelse viste sig at være fejlbestemte *H. tersata* Hb. har jeg, for at være helt sikker på bestemmelsen, fra museet i Budapest fremskaffet ægte *H. corticata*, som det danske exemplar viste fuld overensstemmelse med. En ungarsk ♂ er — i naturlig størrelse — ligeledes vist på fig. 1.

Det skarpt begrænsede midtfelt er hos *corticata* smallere fra vingemidten ned mod forvingens rand, end hos de andre *Horisme*-arter. Fra forvingespidsen udgår en fin sort linie, der ikke ram-

mer midtfeltet. Andet bagkropsegment har hos *corticata* og *tersata*, men ikke hos de beslægtede arter, bagtil en sort tværstreg. Grundfarven er hos *corticata* brunlig, ikke grålig som hos *tersata*.

Fig. 2 viser genitalierne af det danske exemplar af *H. corticata* og til sammenligning ♂-genitalierne af de tre nærmest stående *Horisme*-arter.

H. corticata Tr. har valvens costa fri, flad, spatelformet, dens sacculus ender i en afrundet rektangulær lap. Aedeagus er kort og bred med en sylspids torn nær munden. De her nævnte dele af genitalapparatet er på fig. 2 særligt fremhævet for alle fire arters vedkommende.

H. tersata Hb. har ikke valvens costa fri, dens sacculus ender i en krogformet spids. Aedeagus er lang og tynd, "kløftet" nær munden og med en torn, der dog ikke altid er tydelig.

Valven hos *H. aquata* Hb. mangler ligeledes fri costa, sacculus ender i en kort trekantet lap, og valven har yderligere en lille fri lap nær spidsen. Aedeagus er kort og bred, ved munden med en kraftig torn, ved hvis grund der sidder en ganske lille torn.

Hos *H. vitalbata* Schiff. (som endnu ikke er fundet i Danmark) danner costa et kort, afstumpet fremspring, sacculus ender i en stor afrundet lap, der i præparatet efter behag kan foldes indad (som på Pierce's figur) eller udad (som på ovenstående fig. 2). Aedeagus er ved basis bred, afskåret, og indeholder bl. a. en stor svagt sklerotiseret torn.

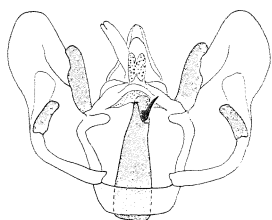
H. corticata har to kuld, maj-juni og juli-september. Arten, hvis larve meget ligner larven af *tersata*, lever på Clematis vitalba og er (i Ungarn) særlig talrig på solrige steder, hvor Clematis voxer vildt i hegn langs marker eller i skovkanter.

De gængse håndbøger over Mellemeuropas sommerfugle (f. ex. Spuler 1910, Seitz 1915, Hering 1932) angiver samstemmende, at *H. corticata* har sin udbredelse i Europas sydøstlige hjørne (Østrig, Ungarn, Balkan, Italien etc.) med nordligste findested ved Wien.

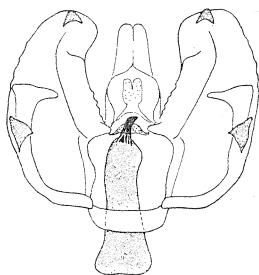
Siden da har imidlertid billedet af artens forekomst totalt ændret karakter.

I 1921 skete det første fund i Tyskland, endog så fjernt fra Wien som ved Karlsruhe. Omkring 1930 dukkede den derpå op i Schlesien og blev i 1937 fanget ved Dresden. Herefter kan eksempelvis som førstegangs-fund nævnes: 1940 Breslau, 1946 Erlangen i Magdeburg, 1947 Berlin, 1950 Bitterfeld (v. Elben), 1951

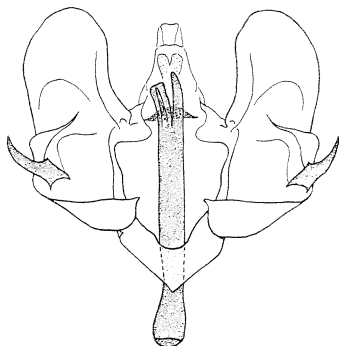
Meissen (i Sachsen) og Oderberg (nord f. Berlin) samt 1958 Zehdenick (Mark). Det interessante er imidlertid, at arten har kunnet bide sig fast, således at den nu de fleste af disse steder og på en lang række andre er blevet hjemmehørende. I Berlin er

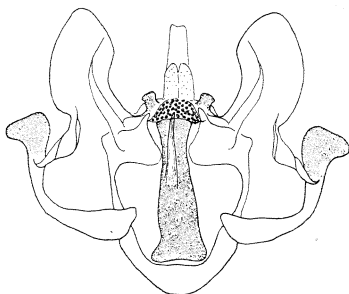
CORTICATA

AQUATA

TERSATA

VITALBATA

Niels L. Wolff del.

Fig. 2. ♂-genitalier af fire *Horisme*-arter ($\times 15$).

den mange gange taget indenfor selve byområdet, og i Zehdenick, hvor Pommern-faunaens forfatter, dr. Urbahn, nu bor, finder han larven talrigt i sin egen have, tilmed på blå clematis. Sidstnævnte findested, det hidtil nordligste, ligger 260 km i luftlinie fra Jungshoved.

På den Internationale Entomologkongres i Wien i 1960 holdt dr. Warnecke (Hamburg) et foredrag om visse mellemeuropæiske

storsommerfugles udbredelsesexpansion og nævnte herunder også *H. corticata*. Ovenstående angivelser af *corticatas* spredning i de senere år stammer i det væsentlige fra meddelelser, som dr. Warnecke har været elskværdig at stille til min disposition, suppleret med de oplysninger, som fremgår af en sammenstilling af *corticatas* udbredelse indtil 1955, som Menhofer (Z. Wien. Ent. Ges. bd. 66, 1955 p. 93—99) har givet.

Menhofer nævner tillige den store hastighed, hvormed dette "wenig flugkräftige" dyrs udbredelse er gået for sig, og anfører herunder, at strækningerne Dresden-Oderberg (210 km) er tilbagelagt på 14 år, Dresden-Möser (200 km) på 9 år og Dresden-Eisleben (170 km) på 13 år, medens den "doch recht fluggewandten" *Melanargia galathea* måtte bruge mindst 40 år om at tilbagelægge strækningen Berlin-Griefswald (210 km). I en efterskrift omtaler han endelig fundet af *corticata* på et sted, hvor *Clematis vitalba* ikke fandtes indenfor mindst 5 km afstand, og dette får ham til at stille spørgsmålet: "Er *H. corticata* mon en strejfer (Wanderfalter)?"

Da sommerfugles evne til uden menneskelig medvirken at tilbagelægge endog meget lange strækninger ofte undervurderes, skal jeg i denne forbindelse nævne nogle andre overraskende fund i de skandinaviske lande fra de senere år.

I juli 1955 fløj således en anden måler, *Semiothisa loricaria* Ev. til en lampe på Bornholm, 600 km syd for dens hidtil sydligste lokalitet (Ent. Medd. bd. 27, 1956 p. 191), og i juni 1959 forvildede den store farveprægtige sydøsteuropæiske Pyralide, *Pyrausta palustralis* Hb. sig til såvel Danmark som Finland og blev med to dages mellemrum ($\frac{8}{6}$ og $\frac{10}{6}$) taget i et exemplar i hvert land (Flora & Fauna 1959 p. 113). Det kan også nævnes, at de nordiske lande i april 1959 fik besøg af den store vikler, *Doloplocha punctulana* Hb., som blev fanget i 4 eksemplarer, et i Finland ($\frac{30}{4}$) og tre i Sverige ($\frac{29}{4}$), og hvis udbredelse ligeledes ligger i Sydøsteuropa.

Det er efterhånden en kendt sag, at adskillige sommerfuglearter flyver vidt omkring og jævnlige træffes langt fra deres normale forekomstmråde. For sådanne notoriske "strejferes" vedkommende kan det dreje sig om et meget betydeligt antal individer, der så at sige samtidigt letter. Under indflyvningen af den store aftensværmer, *Deilephila lineata livornica* Esp. (Ent. Medd. bd. 26, 1953 p. 591—606) tiltrak 6 lamper forskellige ste-

der i Danmark på én nat 23 eksemplarer, og under indflyvningen i 1956 af dødningehovedet, *Acherontia atropos* L. (Ent. Medd. bd. 29, 1959 p. 11—40) registreredes i september måned 168 individer i Danmark. I 1959 skete indflyvning af *Plusia interrogatoris* L. over dele af det sydøstlige Danmark, og i den ugestid, flyvningen varede, blev ca. 50 eksemplarer tiltrukket alene af en enkelt kviksølvdamplampe på Jungshoved. I de første dage af august 1960 fandt, ligeledes i den østlige del af Danmark, overflyvning sted af *Meliclectria scutosa* Schiff., og de samlere, der havde lys tændt i de ganske få dage, dette træk varede, var næsten sikre på gevinst (på strækningen Boderne, Rønne, Jungshoved, Ulse, Køge, Lyngby, Hillerød gav 7 lamper 15 eksemplarer, hvoraf de 4 kom samtidigt til lampen i Ulse).

Endelig kan det nævnes, at der østfra i 1958 kom formelige sværme (Rothamsted Experimental Station sagde: "thousands of millions") af *Plutella maculipennis* (kålmøllet) henover Vesteuropa incl. Danmark.

Ingen af arterne *H. corticata*, *S. loricaria*, *P. palustralis* og *D. punctulana* hører imidlertid til de kendte strejfer. Da der ikke for noget af de omtalte funds vedkommende kan være tale om passiv "indslæbning", giver disse overraskende fund et tydeligt fingerpeg om, at ikke alene "strejferne", men også mange hidtil som stationære betragtede arter, lejlighedsvis kan tage del i lange udflugter, og at der i virkeligheden finder overflyvning af luftrummet sted i langt større udstrækning, end man sædvanligt forestiller sig.

Denne aktivitet kan resultere i en virkelig udvidelse af en arts forekomstområde (*H. corticata*), i lejlighedsvis tilførsel af nyt blod til et lands eksisterende fauna (*Plutella maculipennis*), i en til stadighed forekommende supplerung af faunaen med fremkomsten af en anden generation indenfor det nye område (*Vanessa cardui*), eller den kan blot manifestere sig som en kort visit (*Eromene ocellata*), men der synes ikke at være nogensomhelst relation mellem en sommerfugls "flyvefærdighed" og dens evne til at spredes over lange distancer.

I Danmark voxer *Clematis vitalba* ikke vildt, men er ganske almindeligt forekommende f. ex. i villahaver, og den huser en anden måler, *Eupithecia haworthiata* Dbld., som har fuld borgerret her i landet. Der er derfor stor sandsynlighed for, at også *Horisme corticata*, som tilmed kan tage til takke med den almin-

delige blå clematis, vil kunne trives her, da det nu har vist sig, at den har kunnet foretage springet over Østersøen.

Af de mange nye arter, de senere år har bragt, fortjener denne i særlig grad opmærksomhed i de kommende år.

Summary.

The capture of a specimen of *Horisme corticata* Tr. ♂, attracted by a m. v. lamp on the island of Zealand in Denmark, is recorded. Prior to 1921 this species had not been recorded more northerly than from Austria, but has in the past decades been widening its range to such an extent that *corticata* now occurs commonly and regularly in many localities in Germany, even as northerly as e. g. in Berlin and Zehdenick (Mark). A crossing over the Baltic has not previously been recorded.

Other unexpected findings during circumstances excluding the specimens being incidentally introduced have recently occurred. The northern species *Semiothisa loricaria* Ev. has been found in Denmark (July 1955), and two south-eastern species, *Pyrausta palustralis* Hb. and *Doloplocha punctulana* Hb. in Denmark-Finland (June 1959), and Sweden-Finland (April 1959), respectively.

Although a number of Lepidoptera species are known as notorious migrants, often travelling over a considerable distance, none of above mentioned species belongs to this category. As it seems but little probable that the specimens in question belong to hitherto unobserved populations inside the Scandinavian countries these new locality records indicate the existence of a much more intense air activity than generally accepted.
